

Röster från fältet

En text om tillgänglighet i ESF-projekt

2011-01-14

Innehåll

En text om tillgänglighet i ESF – projekt	s.1
Syfte	s.1
Bakgrund	s.1
Funktionsnedsättning och funktionshinder som begrepp	s.1
Tillgänglighet i ESF-projekt	s.2
Tillgänglighet är en mänsklig rättighet	s.2
<i>Brist på tillgänglighet</i> som ny diskrimineringsgrund	s.5
Från patient till medborgare	s.5
Europeiska kommissionens strategi för personer med funktionsnedsättning	s.6
Sysselsättning och ekonomisk lönsamhet som argument för tillgänglighet	s.6
Metoder i tillgänglighet	s.7
Det insamlade materialet – Röster om tillgänglighet	s.8
Insamlingsmetod och urval	s.8
Vad är tillgänglighet enligt projekten?	s.9
Varför bör man arbeta med tillgänglighet enligt projekten?	s.10
Hur arbetar projekten med tillgänglighet?	s.11
Fysisk tillgänglighet	s.12
Kommunikativ och informativ tillgänglighet	s.12
Tillgänglig verksamhet	s.12
Individ eller struktur?	s.13
Tre guldkorn	s.13
Avslutande diskussion	s.14

En text om tillgänglighet i ESF- projekt

Den Europeiska Socialfonden, ESF, finansierar projekt runt om i Europa för att uppnå EU:s politiska mål om sysselsättning. Man stödjer projekt som kan leda till kompetensutveckling av arbetskraft eller motverka utanförskap.

ESF är skyldig att främja arbete med tillgänglighet för personer med funktionsnedsättningar. Det svenska ESF-rådet har beslutat att det skall vara ett krav för svenska ESF- projekt att arbeta med tillgänglighet.

Temagruppen Likabehandling arbetar på uppdrag av ESF- rådet med att samla och sprida metoder och resultat från projekt som arbetar med likabehandlingsfrågor. Denna studie tar sin utgångspunkt i Temagruppen Likabehandlings kvalitativa materialinsamling.

Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur 24 stycken ESF- projekt arbetar för att uppnå kravet om tillgänglighet. Studien är inget vetenskapligt arbete men kan användas som ett diskussionsunderlag inför Temagruppen Likabehandlings fortsatta materialinsamling och analys. Avsikten är att ge en övergripande och beskrivande bild av hur 24 projekt formulerar och angriper tillgänglighetsarbetet.

Frågeställningarna är:

Vad är tillgänglighet enligt projekten?

Varför bör man arbeta med tillgänglighet enligt projekten?

Hur arbetar projekten med tillgänglighet?

Bakgrund

Funktionsnedsättning och funktionshinder som begrepp

Funktionsnedsättning definieras av Socialstyrelsen som en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga som uppstått till följd av en sjukdom eller förvärvad skada. Nedsättningar kan bestå eller vara tillfälliga. Med *Funktionshinder* menar man de begränsningar som uppstår i mötet mellan individer och deras omgivning.

Den svenska diskrimineringslagen består av sju diskrimineringsgrunder varav *funktionshinder* är en grund. I lagen går begreppet funktionshinder att likna med Socialstyrelsens definition av funktionsnedsättning.

Tillgänglighet i ESF-projekt

Tillgänglighet används både som begrepp och perspektiv. ESF-rådet använder begreppet *tillgänglighet* för att beskriva det som krävs för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta på lika villkor som andra. Tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning inkluderar fyra integrerade delar; *fysisk tillgänglighet*, *tillgänglig verksamhet*, *kommunikativ tillgänglighet* och *informativ tillgänglighet*.

Tillgänglighet är enligt ESF- rådet också ett perspektiv och en strategi som används för att identifiera hinder och problematisera värderingar och situationer. Arbetet med tillgänglighet innebär att det skall finnas en beredskap från början att kunna bemöta och ta emot *alla* människor. Om integration och jämlikhet mellan människor, oavsett funktionsförmåga, är en utgångspunkt och målsättning i arbetslivet kan normen om vad som är en *normal* funktionsförmåga ifrågasättas och problematiseras.

Tillgänglighet är en mänsklig rättighet

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning trädde i kraft i Sverige 2009. Staten, landsting och kommuner är skyldiga att tillgodose rättigheterna och har det huvudsakliga ansvaret för att arbetet med tillgänglighet genomförs. Utifrån konventionen är arbetet med tillgänglighet med andra ord inte en fråga om frivillighet eller prioritering utan en förpliktelse inom offentlig verksamhet.

Konventionen består av 50 artiklar där t.ex. *Artikel 3* och *Artikel 9* talar om tillgänglighet.

Artikel 3 Allmänna principer

Denna konventions principer är följande:

- a) Respekt för inneboende är värde, individuellt självbestämmande, innefattande frihet att göra egna val samt enskilda personer oberoende
- b) Icke-diskriminering
- c) Fullständigt och faktiskt deltagande och inkludering i samhället
- d) Respekt för olikheter och acceptering av personer med funktionsnedsättning som en del av den mänskliga mångfalden och mänskligheten

- e) Lika möjligheter
- f) Tillgänglighet
- g) Jämställdhet mellan kvinnor och män
- h) Respekt för den fortlöpande utvecklingen av förmågorna hos barn med funktionsnedsatta barns rätt att bevara sin identitet

Artikel 9 Tillgänglighet Punkt 1

1. För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättningar att leva oberoende och att fullt delta på alla livets områden, ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång på lika villkor som andra till den fysiska miljön, till transporter, till information och kommunikation, innefattande informations- och kommunikationsteknik (IT) och -system samt till andra anläggningar och tjänster som är tillgängliga för eller erbjuds allmänheten både till i städerna och på landsbygden. Dessa åtgärder, som ska innefatta identifiering och undanröjande av hinder och barriärer mot tillgänglighet, ska bl.a. gälla:
 - a) Byggnader, vägar, transportmedel och andra inom- och utomhusanläggningar, däribland skolor, bostäder, vårdinrättningar och arbetsplatser
 - b) Information, kommunikation och annan service, däribland elektronisk service och service i nödsituationer

Andra rättigheter som ingår i konventionen är t.ex. *Rätt till att leva självständigt och att delta i samhället*, *Rätt till utbildning* och *Rätt till arbete och sysselsättning*,

Brist på tillgänglighet som ny diskrimineringsgrund

Det är förbjudet enligt den svenska diskrimineringslagen att diskriminera människor p.g.a. funktionshinder. Däremot kritiseras lagen för att inte kunna skydda människor från diskriminering p.g.a. brist på tillgänglighet. Förhandlingar om att *brist på tillgänglighet* skall bli en ny diskrimineringsgrund är igång. Om förslaget går igenom skulle det betyda att utbildningssystem, vårdinrättningar och arbetsplatser som anmäls och inte lever upp till kraven om skälig tillgänglighet kan komma att bestraffas.

Från patient till medborgare

Från patient till medborgare kallas den svenska nationella handlingsplanen 2000-2010. Målet med handlingsplanen var att alla hinder i samhället, inklusive arbetsmarknaden, för personer med funktionsnedsättningar skulle vara undanröjda till år 2010.

I handlingsplanen säger man att ett övergripande handikapperspektiv måste genomsyra alla samhällssektorer. Ett av delmålen är ett *tillgängligare Sverige* som i stort sätt bara handlar om fysisk tillgänglighet. Bemötande behandlas som en egen punkt och där kan man läsa;

”En gemensam slutsats är dock att personalens värderingar och erfarenheter spelar en avgörande roll och att ett grundläggande villkor för ett bra bemötande är att personen i fråga uppmärksammas som den hela person han eller hon är. Funktionshindret är enbart en aspekt av personen.”

2006 bildades myndigheten Handisam som arbetar på uppdrag av Socialdepartementet med att samordna handikappolitiken i Sverige.

Efter tio år konstaterar regeringens utvärderare att man inte lyckats uppfylla målen i handlingsplanen och att mycket återstår. Till årsskiftet går handlingsplanen ut och en ny strategi håller på att tas fram som skall utgå från FN:s konvention.

Europeiska kommissionens strategi för personer med funktionsnedsättning

Europeiska kommissionens nya strategi för personer med funktionsnedsättningar 2010-2020 beskriver hur personer i Europa trots sina rättigheter fortsätter att stöta på hinder och diskrimineras i sin vardag. Den nya strategin tar sin utgångspunkt i FN:s konvention och består av en handlingsplan vars huvudområden är tillgänglighet, arbete, inkludering och utbildning. Ett av målen är att säkerställa att Europeiska socialfonden fortsätter att stödja projekt som främjar tillgänglighet.

Sysselsättning och ekonomisk lönsamhet som argument för tillgänglighet

Förutom rättighetsperspektivet används även ökad sysselsättning och ekonomiska vinster som argument i debatten.

Närmare en miljon människor i Sverige har någon form av funktionsnedsättning enligt Handisam. Samtidigt visar SCB:s statistik att arbetslösheten i Sverige är mycket högre bland personer med funktionsnedsättning jämfört med befolkningen i stort.

Liknande situation gäller även i övriga Europa, enligt Europeiska kommissionen. Ca 80 miljoner européer uppfattas ha en funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättningar är generellt sätt fattigare jämfört med andra européer och riskerar i högre grad att hamna i arbetslöshet. En

mer inkluderande arbetsmarknad kan skapa fler arbeten och innovation på marknaden anser Europeiska kommissionen.

Demografiska aspekter på sysselsättning och marknaden lyfts också i den nya europeiska strategin. Den allt äldre befolkningen i Europa antas skapa en efterfrågan på nya varor och tjänster.

Enligt Europeiska kommissionen behöver den europeiska marknaden ta mer ansvar och medvetandegöras om hur man kan tjäna ekonomiskt på tillgänglighet. Policies och handlingsplaner är inte tillräckligt tydliga. Europeiska kommissionen efterlyser också mer standardisering för att kunna mäta effektivitet och tillväxt.

Metoder i tillgänglighet

En framgångsrik integrering av tillgänglighetsperspektivet i verksamheter är ett genomgående metodiskt arbete och inte ett sidoprojekt enligt ESF-rådet. Utifrån tillgänglighetsperspektivet innebär:

- **Fysisk tillgänglighet** - att arbetsplatsen är utformad så att det är möjligt för alla att ta sig fram på ett enkelt sätt och fungera i arbetssituationen.
- **Tillgänglig verksamhet** – att vi bemöter, förhåller oss till varandra och har en arbetsmiljö där ingen känner sig diskriminerad. Genom förståelse, medvetenhet och kunskap skapas tillgängliga arbetsplatser. Handisam rekommenderar att man utför verksamhetsplanering, internutbildningar, upphandlingar med krav på tillgänglighet och personalpolicies som inkluderar rekryteringsmetoder som inte utestänger personer med funktionsnedsättningar.
- **Kommunikativ tillgänglighet** – att möjligheten att höra och delta i diskussioner möjliggörs. Det sker exempelvis genom teckentolkning, teleslinga, god akustisk miljö och tillgänglig webbplats.
- **Informativ tillgänglighet** – att informationen måste vara utformad på ett sådant sätt att alla kan tillgodogöra sig den. Det kan till exempel innebära att informationsmaterial behöver finnas på flera olika media, exempelvis som inläst, i storstil, i punktskrift eller som lättläst.

ESF- rådet betonar också att handlingsplaner, riktlinjer och utvärderingar är viktiga i arbetet med tillgänglighet.

För att kravet på tillgänglighet skall bli begripligt, meningsfullt och hanterbart i projektarbetet kan man ta hjälp av Processtöd Tillgänglighet. Processtödet drivs av Handisam och Handikappförbunden på uppdrag av svenska ESF- rådet. Projekt kan söka stöd genom alla olika projektfaser .

Vad som också leder till ett framgångsrikt tillgänglighetsarbete enligt Processtöd Tillgänglighet är:

- Att arbetet med tillgänglighet kommer in tidigt i processen
- Tydliga mål formulerade utifrån förväntad effekt
- Att tillgänglighet är en del av helheten och de bärande strukturerna
- Förankringen hos projektägarna
- Tydlig överlämningen från projektägare till projektledare
- Process med återkommande avstämning med processtödet

Det insamlade materialet – röster om tillgänglighet

Insamlingsmetod och urval

Insamlingsmetoden har i huvudsak bestått av kvalitativa semistrukturerade telefonintervjuer. Intervjuerna har inte bandats utan anteckningar har gjorts löpande.

Temagruppen Likabehandling har i uppdrag att samla in uppgifter om hur ESF- projekt arbetar med likabehandlingsfrågor inklusive tillgänglighet. Projekten som har valts ut till telefonintervju utgår från en lista på 130 projekt. Listan är sammanställd av Tema Likabehandling. Projekten på listan har bedömts som eventuella likabehandlingsprojekt utifrån projektansökningar. Ändamålet har varit att alla projekt på listan skall intervjuas.

Under hösten 2010 har ca 40 miniintervjuer på telefon med projekt genomförts. 21 av dessa intervjuer utgör grunden för denna rapport. Utöver telefonintervjuerna har material samlats in med hjälp av en personlig intervju och ett lärandeseminarium om tillgänglighet där två projekt tillkommit. Materialet från lärandeseminariet, som Temagruppen Likabehandling var med att arrangera, utgår från projekts presentationer om sina verksamheter.

Alla intervjuer har följt en intervjuguide med 10 öppna frågor, med undantag för en standardiserad fråga. Den centrala intervjufrågan i denna rapport är fråga 3; *Har projektet bidragit till att förbättra situationen för personer med funktionsnedsättning?*

Bristerna med materialet är att informationen om tillgänglighet är väldigt begränsad. Det finns ingen strukturerad fråga som involverar begreppet tillgänglighet i sin formulering. Ett svar på fråga 3 behöver inte nödvändigtvis beröra tillgänglighet. Trots det kan somliga intervjuer i sin helhet ge värdefull information om vad, varför och hur projektet arbetar med tillgänglighet. Intervjuerna är semistrukturerade och intervjuaren har i de flesta intervjuer rört sig utanför intervjuguiden och använt sig av begreppet tillgänglighet i sina följdfrågor. (Hela intervjuguiden går att se som bilaga.)

Att välja att ha med begreppet tillgänglighet i intervjufrågorna eller inte beror på syftet med materialinsamlingen. Om man vill ta reda på hur stora kunskaper projekten har kan det vara en poäng att låta projekten tala för sig själva. Men utifrån studiens syfte hade det kanske ändå varit lämpligt att ha med begreppet tillgänglighet i intervjuguiden. Eventuellt hade man kunnat be deltagarna att själva definiera begreppets innebörd för att ta reda på projektens perspektiv och metoder.

Vad är tillgänglighet enligt projekten?

Majoriteten av projektet uttalar eller använder ingen tydlig definition på tillgänglighet. Några visar öppet att de inte förstår vad som menas med tillgänglighet.

Men det finns också exempel på projekt som har mycket kunskaper om tillgänglighet och som problematiserar situationer och normer utifrån ett tillgänglighetsperspektiv. Två projekt utgår delvis från FN:s konvention och definierar på så vis tillgänglighet som en rättighet. Ett fåtal projekt nämner alla fyra delar, *fysisk tillgänglighet*, *kommunikativ tillgänglighet*, *informativ tillgänglighet* och *tillgänglig verksamhet*, och kan redogöra för vad varje del innebär i relation till projektarbetet.

Flertalet projekt använder bara begreppet *fysisk tillgänglighet* i samband med att man berättar att projektets lokaler är tillgängliga. Ett annat återkommande begrepp är även *fysiskt funktionshinder*.

Somliga projekt visar tydligt att man uppfattar att fråga 3 utgår från fysisk tillgänglighet eller personer med fysiska funktionsnedsättningar, trots att frågan inte är formulerad så, genom att poängtera att det finns ”andra” funktionsnedsättningar eller begrepp som får stå i fokus i deras projekt.

”Vi har erfarenheter av deltagare med andra typer av funktionshinder och mot dessa jobbar man stödjande.”

”Lokalerna är fysiskt tillgängliga men den stora problematiken är de psykosociala krämporna”

”inte bara fysisk tillgänglighet som man kanske tänker på i första hand utan också tillgänglig information”,

Begreppet funktionsnedsättning eller funktionshinder används olika i projekten och här råder också en otydlighet kring definitioner. Ett projekt beskriver bristande språkkunskaper (och analfabetism) som funktionsnedsättning och ett annat projekt talar om ”socialt handikapp” och stigma som funktionsnedsättning. Relationen mellan begreppen funktionsnedsättning och tillgänglighet framstår också som oklar inom ett flertal projekt.

Kommunikativ tillgänglighet och *informativ tillgänglighet* behandlas snarlikt av Handisam. Skiljelinjen dem emellan är också otydlig i projekten där de ofta används synonymt.

Ytterst få använder begreppet *tillgänglig verksamhet*. Vissa projekt väljer dock att berätta om representation av personer med funktionsnedsättning i sitt projekt. Några kommer i första hand att tänka på bemötande och attityder.

Varför bör man arbeta med tillgänglighet enligt projekten?

Majoriteten presenterar inga tydliga skäl till varför arbetet med tillgänglighet skulle vara viktigt. Med undantag för några projekt är de flesta dock medvetna om ESF:s krav på tillgänglighet.

Flera svarar att fråga 3 inte varit en angelägen fråga för dem därför att man inte har någon deltagare med en funktionsnedsättning eller att man inte rör över frågan:

”Vi har inte haft några deltagare med fysiska funktionshinder”

”Vi har inga deltagare med grova handikapp”

”Här har vi ingen funktionshindrad i målgruppen, vi sysslar med utbildning!”

”Vi utgår från vilka företagen har som anställda” (företag som man utbildar)

Några uppger att det inte varit en prioriteringsfråga;

”Vi har inte velat exkludera någon, alla är välkomna! Men vi har inte haft något särskild fokus på tillgänglighet”

Många uppger att syftet med deras projekt är att motverka fördomar och utanförskap för personer med funktionsnedsättningar. Somliga av dessa projekt betonar vikten av att synliggöra och stärka den enskilde individen och anpassa arbetet efter dennes behov. Medan några andra projekt har som strategi att tillgänglighetsinsatser skall gagna alla människor oavsett funktionsförmåga.

Två verksamheter upplever att man är skyldig att arbeta med tillgänglighet utifrån FN:s konvention. Det ena projektet anser även att arbetet med tillgänglighet är viktigt för demokratin.

Ytterligare ett projekt använder sig av ekonomiska argument, sett ur ett sysselsättnings- och demografiskt perspektiv, till varför man arbetar med tillgänglighet. I detta projekt har man integrerat kravet om tillgänglighet till att bli en nödvändig del av hela projektets arbete och syfte. Projektet menar att brist på arbetskraft i regionen innebär att personer med funktionsnedsättning måste sättas i arbete annars kommer regionen gå i förlust;

”Vi har inte råd att låta människor stå utanför!”

Hur arbetar projekten med tillgänglighet?

Insamlingen visar att det finns projekt som inte arbetar alls med tillgänglighet och det finns projekt som är väldigt medvetna och kan svara på vad, varför och hur man arbetar. De flesta projekt tycks ha en viss förståelse men kanske inte tillräckliga kunskaper för att kunna genomföra ett arbete.

De som säger att man inte har något behov av att arbeta med tillgänglighet har för det mesta heller inte genomfört några insatser.

Utbildning är den metod som används på ett övergripande plan. Det handlar ofta om att man bjuder in talare och har interaktiva övningar i samband med föreläsningar. Utbildningarna kan dock skilja sig åt i innehåll och poängtera olika delar av tillgänglighet.

Om den nya kompetensen bland deltagare lett till konkreta åtgärder eller interna handlingsplaner finns det däremot få resultat på i det insamlade materialet.

Ett fåtal projekt berättar att man använder interna eller externa riktlinjer eller handlingsplaner som t.ex. Handisams riktlinjer eller de råd som står i FN:s konvention för personer med funktionsnedsättning.

Fysisk tillgänglighet

Fysisk tillgänglighet är det begrepp, bland de fyra integrerade delarna, som används flest gånger. Det är också det område där flest konkreta åtgärder tycks vara medvetet kopplade till tillgänglighet. Med fysisk tillgänglighet menar de flesta projekten att personer som är rullstolsburna ska kunna ta sig in i lokalen där projektet har sin verksamhet. Det kan t.ex. handla om att det finns hissar eller ramper.

Kommunikativ och informativ tillgänglighet

När det gäller tillgänglig kommunikation och information är det främst tillgång på hörslingor, lättläst eller anpassad webbplats eller lättläst utbildningsmaterial som nämns.

Ett projekt upplever att ESF-rådet inte själva uppfyller kravet om tillgänglig information och att det försvårar förståelsen för vad som bör göras och hur i projektarbetet. Man menar att ESF först borde se över sitt eget tillgänglighetsarbete innan man ställer krav på projekten.

Tillgänglig verksamhet

Många projekt berättar att man vill verka för ett gott bemötande och förändra inställningen till personer med funktionsnedsättningar. Tillgänglig verksamhet är antagligen den del som det arbetas mest med men man använder sig inte av uttrycket tillgänglig verksamhet. Utbildning, studiecirkelar, värderingsövningar och praktiskt arbete är de vanligaste metoderna i arbetet med bemötande. Värderingsövningar kan bl.a. bestå av: diskussioner i studiecirkelformat, att man blir tilldelad en roll, att man får pröva på hur det känns att vara synskadad genom att få en ögonbindel på sig eller att man ser en teaterpjäs som väcker diskussioner. Dessa övningar syftar till att få deltagare att ifrågasätta fördomar.

Men parallellt med dessa övningar arbetar flera projekt även metodiskt med att sprida och informera deltagare om normer som man anser är nödvändiga att känna till för att kunna delta i ("det svenska") samhället. Det arbetet består snarare av undervisningsprocesser där deltagaren socialiseras in i värderingar.

Några projekt väljer enbart att berätta att man har rekryterat personer med funktionsnedsättningar. Rekrytering som inte utesluter någon skulle möjligtvis kunna bidra till en mer tillgänglig verksamhet. Men de insamlade svaren säger bara någonting om fördelning och representation på ytan och inte så mycket om tillgänglighet eller rekrytering i djupare mening. Precis som enbart en jämn fördelning mellan kvinnor och män inte nödvändigtvis är ett tecken

på uppfylld jämställdhet. Men att koppling görs till rekrytering och att det blir en viktig fråga är ändå positivt.

Många av projekten styr inte heller över rekryteringen själva utan ibland kan det vara samverkanspartners som lotsar in deltagare.

Ett projekt har ställt krav på sina underleverantörer gällande rekryteringen men även på tillgänglighet i övrigt. Krav om tillgänglighet vid upphandling kan också vara en metod för att uppnå en tillgänglig verksamhet.

Individ eller struktur?

Flertalet av projekten säger att man utgår från individens behov. Det kan handla om behov av tillgängliga lokaler, behov av en viss typ av information, behov av stöd eller behov av vård för psykisk ohälsa. Varje person bedöms individuellt och får anpassade insatser som tillvaratar personens förmågor och resurser.

Trots ambitionen och arbetet med att motverka utanförskap pratar inte många i tillgänglighetstermer och utgår inte från att det skall finnas en beredskap som är till för alla. Detta kan vara ett tecken på att en hel del projekt saknar kunskaper och tydliga strategier för hur tillgänglighet kan fungera som en bärande och preventiv struktur.

Tre guldkorn

Materialinsamlingen visar även att det finns projekt som har mycket kunskap om tillgänglighet och relevanta metoder. Måhända att projekten inte har uppnått alla mål men man har kommit en god bit på vägen. Tre guldkorn är: *Utländska akademiker, Alliera* och *Dalabyft*.

Dessa projekt kan tydliggöra vad tillgänglighet är, varför man arbetar med det samt hur man kan skapa en beredskap som inkluderar alla. Man ställer krav på partners, har handlingsplaner och riktlinjer som redskap och anser att det är viktigt att undersöka tillgänglighetsarbetet i sina utvärderingar. Deras respektive projektmål och syfte skiljer sig åt men alla har lyckats integrera tillgänglighetsperspektivet så att det fungera som en bärande struktur i sin verksamhet.

Vad som även utmärker dem är att man dessutom beskriver ett ingående jämställdhetsarbete och att det finns kopplingar i projektarbetet mellan tillgänglighet och jämställdhetsintegrering. I FN:s konvention och i handlingsplanen *Från patient till medborgare* betonas det att personer med funktionsnedsättningar måste bli sedda som hela människor som också påverkas av andra normer i samhället.

Utländska akademiker utgår från FN:s konvention och arbetar med de alla fyra integrerade delarna. När det gäller information är man t.ex. noga med att både hemsidan och utbildningsmaterial skall vara tillgängliga. I sitt bemötandearbete utgår man från ett antidiskrimineringsperspektiv där den svenska diskrimineringslagen används som ett rättesnöre. Projektet har också använt sig av krav om tillgänglighet i upphandlingar gentemot underleverantörer.

Alliera vänder sig både till personal inom en funktionshinderverksamhet och till brukare. Fokus ligger bl.a. på rättigheter och demokrati, dels handlar det om att upplysa om rättigheter och dels hur man kan hitta vägar för att implementera dem. Man problematiserar arbetet genom att lyfta dilemman, där rättigheter ställs mot varandra, och genom att införa ett jämställdhetsperspektiv där samverkan mellan kön och funktionshinder diskuteras.

Ett exempel på ett dilemma är:

”Vem har först och främst rätt till vår lokal, den synskadade med ledarhund eller astmatikern?”

Diskussionerna om kön och funktionshinder har bl.a. handlat om vad det är som gör att kvinnor med funktionsnedsättningar upplever diskriminering. Är det funktionsnedsättningen eller könet eller både och?

Dalabyft är ett exempel på ett projekt som från tidig början inte hade någon tanke på tillgänglighet men där projektledarnas nya kunskaper lett till att tillgänglighet integrerats i projektarbetet och inte blivit ett sidoprojekt. Man utbildar nu sina deltagare i tillgänglighet, arbetar med att hemsidan och material skall vara tillgängliga, ställer krav på underleverantörer (utbildare) om tillgänglighet och tar reda på deltagarnas åsikter och upplevelser om tillgänglighet i projektet.

Avslutande diskussion

Centrala fynd i insamlingen är att det finns behov av kunskap och tydlighet när det gäller vad, varför och hur man kan arbeta med tillgänglighet.

Det finns störst medvetenhet kring begreppet fysisk tillgänglighet men mindre kunskap om begreppen kommunikativ och informativ tillgänglighet och tillgänglig verksamhet. Många projekt tycks dock lägga mycket krut på arbetet med bemötande. I realiteten kan det vara så att tillgänglig verksamhet är den del som det jobbas mest med fast man inte känner till begreppet.

Om projekt inte vet vad tillgänglighet innebär eller upplever att det är viktigt vad är då utsikterna för att det implementeras? Att man kan definiera tillgänglighet är antagligen en betydelsefull utgångspunkt men den stora utmaningen är kanske att få projekt att inse värdet och skyldigheterna med att arbeta med tillgänglighet. Ett sätt att göra detta skulle kunna vara att sprida goda exempel på andras projektarbete.

Projekt poängterar olika skäl till varför tillgänglighetsarbetet är viktigt, det vanligaste argumentet är att man vill motverka utanförskap. Färre nämner ekonomiska vinster som minskad arbetslöshet eller skyldigheter enligt nationell eller internationell lagstiftning som mänskliga rättigheter. En fråga att undersöka är om olika argument påverkar utformningen och effekterna av tillgänglighetsarbetet.

Man kan se att flertalet projekt lutar åt individbaserade metoder istället för ett strukturellt arbete. De som har mycket goda kunskaper om de fyra integrerade delarna tenderar att ha ett tydligare strukturellt perspektiv i sitt arbete.

Ur ett rättighetsperspektiv handlar tillgänglighet delvis om det som beskrivs i titeln på den nationella handlingsplanen, *Från patient till medborgare*, nämligen att tillgodose människor deras rättigheter att kunna delta i samhället på lika villkor.

Ifall utgångspunkten för arbetet med tillgänglighet istället är att stödja den enskilde från situation till situation finns det inte då risker med att personen snarare framstår som en patient med *onormala* besvär?

Om de individbaserade projekten leder till ökad tillgänglighet i samhället kan inte besvaras utifrån den här insamlingen men kan vara en fråga värd att diskutera.

En verksamhet som inte tog någon hänsyn till individers behov av särskilda insatser utan bara såg till dominerande strukturer skulle nog också stöta på problem. FN:s konvention skall kunna skydda varje enskild individ samtidigt som den verkar för strukturella förändringar i samhället. På så sätt behövs både ett bra bemötande på individnivå och en beredskap för alla i arbetet med tillgänglighet. Det hade varit spännande att undersöka hur de olika perspektiven samverkar i ESF - projekt.

Ytterligare ett område att titta närmare på är sambanden mellan tillgänglighet och intersektionalitet och hur det fungerar i praktiken.